

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

december 8 • 2022

RUNOR PÅ MYNT PRÄGLADE I BRITANNIEN

**PLANERING FÖR DANSKA SEDLAR UNDER
DANSK-SVENSKA KRIGET 1808–1809**

**MINNESMEDALJ ÖVER
KUNGLIGA MYNTKABINETTETS SAMLINGAR**

NUMISMATISK MERSMAK

30 SEK

Victor Balck - Unik guldmedalj utdelad av kronprins Gustav Adolf Idrottens fader & ledamot i den första Internationella Olympiska Kommittén

För dig som söker historiskt signifikanta objekt av största numismatiska dignitet, kan jag nu erbjuda en unik guldmedalj ur mitt guldkabinett. Medaljen tillverkades i ett exemplar som överlämnades av kronprins Gustav Adolf till Victor Balck på hans 80-års dag den 25 april 1924. Guldmedaljen är graverad av Erik Lindberg och väger hela 143,3g, med en diameter av 57mm.

Victor Balck deltog i bildandet av Stockholms gymnastikförening 1875 och Stockholms gymnastik- och fäktklubb 1878. Han var en av initiativtagarna till Stockholms Roddförening som grundades 8 april 1880. 1891 var han med om att grunda Svenska Gymnastikförbundet. Det var under denna tid som idrottsrörelsen i Sverige skapades och växte i omfång. Balck var en av dess

förgrundsfigurer och han kallas ofta för "den svenska idrottens fader".

Victor Balck utgav Illustrerad idrottsbok i 3 delar (1886-1888) med illustrationer av bland andra Carl Larsson och Bruno Liljefors.

Nordiska- och Olympiska spelen
Balck var en tongivande drivkraft bakom Nordiska spelen som arrangerades från 1901. Han var en av de ursprungliga medlemmarna i Internationella Olympiska Kommittén och var medlem fram till 1921. Han var mycket aktiv i arbetet med Olympiska sommarspelen 1912 i Stockholm och var en av två vice ordförande i Sveriges Olympiska Kommitté från 1913 till sin död 1928.

Roberto Delzanno Mynthandel

www.delzanno.se - roberto@delzanno.se - 0708-865008

ANA

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

KANSLI OCH REDAKTION

Banérgatan 17 n b
11522 Stockholm
Tel. 08 - 66755 98
info@numismatik.se
Måndagar kl. 10 - 12 och 13 - 16

Se www.numismatik.se
om ev. tillfälligt stängt kansli.

Plusgiro 150007 - 3
Bankgiro 219 - 0502
Svenska Handelsbanken

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Monica Golabiewski Lannby
monica@numismatik.se

PRENUMERATION

250 SEK / år (8 nr) från 2023
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt.
Kom ihåg att
meddela adressändring!

SNT trycks med bidrag från
*Gunnar Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning* samt
*Sven Svenssons stiftelse för
numismatik*.

Redaktionen ansvarar inte för ej
beställt material. Texter och bilder i
SNT lagras elektroniskt och publiceras
som pdf på föreningens hemsida.
Den som sänder manus till SNT
medger detta.

Register över alla artiklar och
notiser i SNT 1977 - 2021 finns i
sökbart pdf-format på hemsidan.

TRYCK

Pipeline Nordic AB
ISSN 0283-071X

HÖSTEN 2022 / VÅREN 2023

Föreningens aktiviteter

SNF:s kansli på Banérgatan är öppet för besök på måndagar kl. 10-12, 13-16. Se www.numismatik.se om eventuellt tillfälligt stängt innan besök. Kansliet nås varje dag på: info@numismatik.se

VÄLKOMNA TILL FÖRENINGENS JULFEST 7 DECEMBER!

December

- 7 **Julfest - onsdag**
Plats SNF, Banérgatan 17 - www.numismatik.se
18.00 Föreningens traditionella julfest för våra medlemmar med glögg, lussekatter och julgodis. En mindre julauktion kommer att genomföras. Någon förteckning sänds inte ut i förväg. Kontant betalning vid auktionstillfället.

2023

Februari

- 22 **Föreningskväll - onsdag**
Plats SNF, Banérgatan 17 - www.numismatik.se
18.00 **FÖREDRAG.** Magnus Widell: *Sedlar i beredskap och Skattkammaren i Stadsparken.*

Mars

- 15 **Föreningskväll - onsdag**
Plats SNF, Banérgatan 17 - www.numismatik.se
18.00 **FÖREDRAG.** Martin Wettmark: *Felpräglade mynt.*

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Adress: Banérgatan 17 n b, Stockholm. T-bana Karlaplan; buss 4, 44, 76.
Kansliet är öppet: måndagar kl. 10 - 12 & 13 - 16, om tillfälligt stängt se hemsidan.
Kansliet är stängt: midsommar - 1 september; jul- och nyårshelgerna.
Hemsida: www.numismatik.se.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens hemsida
www.numismatik.se

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december.
På hemsidan kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

ANNONSPRISER

1/12 sida
47 × 50
mm
250 SEK

1/8 sida
72 × 50
mm
350 SEK

1/6 sida
47 × 105
mm
400 SEK

1/4 sida
72 × 105
mm
600 SEK

1/2 sida
151 × 105
mm
1 200 SEK

1/1 helsida
151 × 214 mm
2 000 SEK

mittuppslag
5 000 SEK

2:a & 3:e
omslagssidan
2 500 SEK

4:e omslagssidan
5 000 SEK

SNT behåller samma förmånliga annonspriser även 2023

Annonsen på årsbasis får dessutom 20% rabatt – insänd pdf gäller.

Annonsstopp senast den 1:a i månaden före utgivning.

Radannonser: SNF-medlemmar erbjuds gratis annons med tre rader
att köpa, sälja eller byta samlarobjekt – kontakta info@numismatik.se.

Annonsen som inte är förenliga med IANP:s etik avböjs.

INNEHÅLL SNT 8 • 2022 – december

ARTIKLAR OCH NOTISER

	SID.
Planering för danska sedlar under dansk-svenska kriget 1808–1809	177–180
Numismatisk mersmak	180–181
Runor på mynt präglade i Britannien	182–185
Minnesmedalj över Kungliga myntkabinettets samlingar	186–187
En intressant afton om våra myntfynd i öster	191

FASTA RUBRIKER

LOKALA NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF.	185
BOKTIPS – LÄSTIPS.	187
NYTT OM BÖCKER – RECENSIONER.	188–189
PENGAR I FOLKMUN. Allt är inte guld som glimmar	190
FRÅGESPALT.	190
NÄTNYTT.	190
AUKTIONER & MÄSSOR.	190
PRESSKLIPP 1891. Oskarshamnsbanken	190
SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING	194

OMSLAG

Att ha vind i seglen är att nå framgångar. Som fru Fortuna. Men lyckan är obeständig, FORTUNA FUGAX. Tranan på den andra sidan förmanar oss att ta det varsamt. Spelpenning från 1700-talets första hälft. Koppar, diameter 22 mm.

SAMLING OCH FOTO: KMK/GABRIEL HILDEBRAND.

Planering för danska sedlar under dansk-svenska kriget 1808–1809

Av Magnus Widell

Det dansk-svenska kriget 1808–1809 var ett krig mellan Danmark-Norge och Sverige, som inleddes och utkämpades på grund av Danmark-Norges allians med Frankrike och Sveriges allians med Storbritannien under Napoleonkrigen. Varken Sverige eller Danmark-Norge önskade krig med sin nordiska granne. Men påtryckningarna från deras respektive allianser ledde till att Danmark-Norge förklarade Sverige krig den 14 mars 1808, då den danske ministern i Stockholm överlämnade krigsförklaring till den svenska regeringen.

Danmark-Norge gjorde misslyckade försök att återerövra de territorier som förlorades till Sverige under 1600-talet. Den svenske kungen Gustav IV Adolf svarade då med att planera en invasion av Själland för att förmå Danmark att sluta separatfred. Denna plan stannade dock på papperet. Gustav IV Adolf godkände i stället den plan som utarbetats av generalmajor Gustaf Mauritz Armfelt i ett svenskt försök att förvärva Norge genom en invasion.

I början av 1809 försökte danskarna att föra över militära förband till Skåne. Den stränga isvintern hade från mitten av januari "lagt en bro över Öresund".

Krigssedlar

Bland de många förberedelser som danskarna gjorde var att planera för betalningsmedel som den danska hären kunde använda. Den danske kungen Fredrik VI önskade att kriget blev så humant som möjligt och att

soldaterna betalade sina inköp hos befolkningen kontant. Den danske greven Heinrich Ernst Schimmelmann var stats- och finansman, som tjänstgjorde som handels- och finansminister den aktuella tiden. Han lät genom myntdirektören Hans Jacob Arnold Branth och chefen för fältkommissariet på Själland, generalkommissarien Friedrich Julius Haxthausen, göra ett antal undersökningar om det svenska penningväsendet innan han i mitten av februari lämnade förslag på framtagande av sedlar.

Greve Schimmelmann arbetade vidare med förslagen och upprättade en skrivelse till konungen. Den gick väsentligt ut på att sedlarna skulle utställas på Banco-Specie och där 150 riksdaler dansk courant skulle motsvara 100 riksdaler svensk banco, i det förhållande svenska riksgäldssedlar stod till bancosedlarna. Den danska kursen hade år 1807 ett medelvärde på nära 147 procent, det vill säga den motsvarade ungefär de svenska riksgäldssedlarnas kurs gentemot specie-dalern. I Sverige cirkulerade under

denna tid två myntsorter, nämligen Riksdaler Banco-Specie och Riksdaler Riksgäld. Den av staten erkända myntsorten var Banco-Specie.

De danska "krigssedlarna" skulle inte användas förrän en del av Skåne var intaget och intill dess skulle banksedlar användas. Generalmajoren Haxthausen hade däremot anmält att i Sverige räknades det inte efter Banco utan efter Riksgäld, vilket han menade ställde till med besvär för de danska soldaterna. Riksgäldssedlar var mer kända och en svensk skilling kunde då motsvara danska 2 skilling dansk courant.

I boken *Sedlar* som Lars O. Lagerqvist och Ernst Nathorst-Böös gav ut 1971 anges följande på sidan 58:

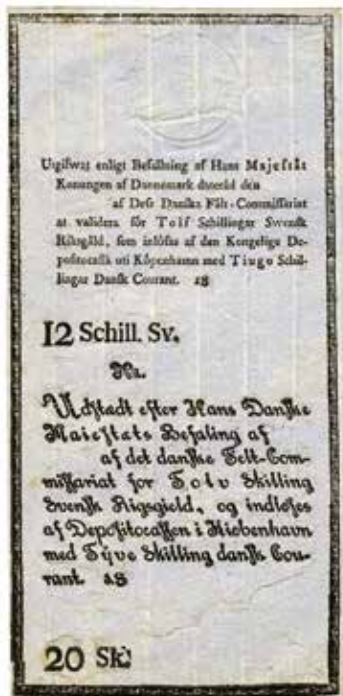
"En märklig historia är de tryckta men aldrig begagnade armésedlar som den danske monarken Fredrik VI utgav i danska fält-kommissariatets namn 1808–09 och som skulle ha nyttjats under en planerad invasion i Skåne."

Sex olika provtryck återfinns i Kungliga Myntkabinettet i Stock-

Byggnaden där fredsförhandlingarna hölls i Jönköping 1809 finns inte kvar. Däremot huset där de danska delegaterna bodde, som var tvärs över Storgatan. På byggnaden finns sedan många år tillbaka en stentavla med följande text: "Vid sista fredsförhandlingarna med Danmark år 1809 bodde de danska delegaterna i detta hus".

FOTO: MAGNUS WIDELL.

1. 12 skilling riksgäld – 20 skilling dansk courant. Format 100×205 mm.

2. 1 riksdaler riksgäld – 80 skilling dansk courant. Format 97×205 mm.

holm. Av de bevarade provtrycken framgår att texten är på både danska och svenska med dubbel värdeangivelse, i danskt och svenskt mynt. I Ekonomiska museet – Kungliga Myntkabinettet i Stockholm förvaras de sex olika valörerna. Texterna är snarlika, valörerna växlar och formatet på två valörer är "stående", medan de övriga har "liggande" format. Valörerna är följande:

12 skilling riksgäld – 20 skilling dansk courant (daterad 18xx). *Bild 1.*

1 riksdaler riksgäld – 80 skilling dansk courant (daterad 1809). *Bild 2.*

2 riksdaler specie – 3 riksdaler dansk courant (daterad 1809). *Bild 3.*

6 riksdaler riksgäld – 5 riksdaler dansk courant (daterad 18xx). *Bild 4.*

20 riksdaler riksgäld – 16 riksdaler 64 skilling dansk courant (daterad 1809). *Bild 5.*

24 riksdaler riksgäld – 20 riksdaler dansk courant (daterad 18xx). *Bild 6.*

Exemplet nedan anger texten för valören 24 Rixdaler Svensk Riksgäld:

"Utgifvats enligt Befallning af Hans Majestät Konungen af Dannemark daterad den () af Dess Danska Fält-Commissariat at validera för Tiugofyra Rixdaler Svensk Riksgäld, som inlöses af den Kongelige Depositocassa uti Köpenhamn med Tiugo Rixdaler Dansk Courant 18 [början av årtal], nedtill valören 24 Rd.Sv."

På flera sedlar återfinns den danska texten och valören till höger. Andra provtryck kan det variera var dansk text och valör återges.

Den svenska och danska texten har fått olika typografisk utformning och sedlarna är försedda med såväl vitstämpel som vattenmärke.

Signaturen "dr Höst", enligt G. Galster, Jens Kragh Höst (1772–1844) har beskrivit provtrycken och att de: *"äro tryckta tämligen dåligt och primitivt, på ett fast och grovt gråblätt skrivpapper, avlångt skuret, närmast i formen av vanliga växlar."* Han uppmärksammar också språkfelet "utgif-

wat" i stället för "utgifwit". Av hans anteckningar framgår också att pappret till "sedlarna" levererades av Joh. Chr. Drewsen, Strandmøllen, som hade levererat allt papper till banken och det mesta pappret till staten.

De sex provtrycken var alltså tänkta att tryckas för att de danska styrkorna kunde ha med dem vid övergången till Skåne och där användas som betalningsmedel. Ett talande bevis på kungens övertygelse av ett lyckligt utfall av företagandet.

Provtrycken på sedlarna hamnade i (Riksbankens sedelsamling) Kungliga Myntkabinettets ägor genom en privatperson efter en auktion från bokhandlare Lynges samling 1899.

I Nationalmuseet (Mønt- og Medaillesamlingen) i Köpenhamn finns tre sedlar som trycktes men som aldrig kom att ges ut. Utseendet på dessa skiljer sig dock något från dem som finns i Kungliga Myntkabinettet i Stockholm. Innebörden i texten på sedlarna är dock densamma.

Exempelvis valören 2 riksdaler specie med No och vitstämplar längst upp. Sedan:

"Utgifwit enligt Hans Majestät Konningens till Danmark och Norge högsta Fullmakt at validera för Twå Rixdaler Banco Specie, hwarföre uti Courant-Banquen i Köpenhamn Wärdet med Tre Rixdaler Dansk Courant är insatt, som på begäran utlemnas af Banquen åt Sedelhafwaren. Ut i Kongl. Danska Fält-Commissariatet 1809."

Sedan i en annan typografi: *"Valuta for Tre Rdlr D.C. utleveres herfor af Banquen."* Bevarade exemplar i Köpenhamn:

8 skilling riksgäld – 16 skilling dansk courant. *Bild 7.*

16 skilling riksgäld – 32 skilling dansk courant. *Bild 8.*

2 riksdaler specie – 3 riksdaler dansk courant. *Bild 9.*

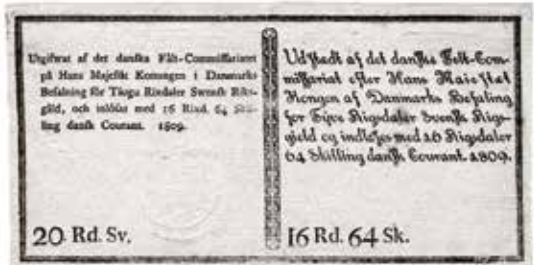
Valören 16 skilling riksgäld har den danska texten i högerkanten, medan 8 skilling riksgäld har danska texten nedtill med ett motiv i en oval till höger. Baksidan på sedlarna är blank.

3. 2 riksdaler specie – 3 rixdaler dansk courant.
Format 206×105 mm.

4. 6 riksdaler riksgäld – 5 rigsdaler dansk courant.
Format 204×96 mm.

5. 20 riksdaler riksgäld – 16 rigsdaler 64 skilling dansk courant.
Format 193×99 mm.

6. 24 riksdaler riksgäld – 20 rigsdaler dansk courant. Format 205×98 mm.

7. 8 skillingar riksgälds-mynt – 16 skillingar dansk courant.
Format 209×110 mm.

8. 16 skillingar riksgälds-mynt – 32 skillingar dansk courant.
Format 207×108 mm.

9. 2 Rixdaler Banco Specie – 3 Rixdaler Dansk Courant.
Format 208×116 mm.

I Georg Galsters artikel "De dansk-svenske krigspengsedler" framgår att i konungens resolution den 6 mars trycktes en del sedlar. 4 500 stycken på 2 riksdaler specie och 4 500 sedlar på 20 riksdaler motsvarande 3 respektive 30 riksdaler dansk courant. Sedlarna placerades i förseglade paket och blev nedlagda i finanskollegiets arkiv.

För de danska soldaterna var det viktigt att ha ett förråd med sedlar i "små valörer", som de kunde använda för betalning.

Men den danska härens övergång över isen till Skåne blev inte av, då isen i mitten av februari hade brutit upp. Sedlarna som tryckts för att användas i Skåne kom aldrig till användning. Fred slöts den 10 december 1809 i Jönköping enligt "status quo ante bellum", vilket innebar att tillståndet blev oförändrat som före kriget.

Sedlarna i Nationalmuseet i Köpenhamn är inte signerade och är också "kryssmarkerade" för att ytterligare understryka att de inte är giltiga.

FOTO BILD 1–6: EKONOMISKA MUSEET – KUNGLIGA MYNTKABINETTET/SHM (CC BY 4.0).

FOTO BILD 7–9: NATIONALMUSEET KÖPENHAMN / FOTOGRAF RIKKE MØLVIG (CC-BY-SA).

Källor

Galster, G.: De dansk-svenske krigspengsedler 1809. Artikel i *Nordisk Numismatisk Årsbok* 1953.

Lagerqvist, L. O., Nathorst-Böös, E.: *Sedlar*. Stockholm 1971.

Uppgifter från Helle Horsnæs, seniorforskarare vid Nationalmuseet, Köpenhamn.

NUMISMATISK MERSMAK

Av Bo Gunnarsson

Äntligen var vi på väg. Resan hade planerats redan vintern 2019/2020, flyg, hyrbil och boende var bokad. Med ett par goda vänner skulle min fru och jag möta våren i Toscana och njuta av natursköna landskap, italiensk kultur och givetvis god mat och dryck! Tyvärr grusades planerna när pandemin satte stopp för allt.

Men nu var det dags, två och ett halvt år senare. I stället för att möta våren blev det en förlängning av sommaren. Planerna hade ändrats en del, en av vingårdarna som vi hade tänkt bo på var fullbelagd så valet föll på en annan, *Torraccia di Chiusi*, belägen endast några få kilometer från den vackra, muromgivna medeltida staden San Gimignano. En överraskning med mersmak skulle det visa sig!

Sent på eftermiddagen körde vi in på gårdsplanen till vingården och blev mottagna med öppna armar av Donatella Sandrelli, vingårdens ägarinna. Byggnaden vittnade om en lång historia och arbetet med att renovera den hade varit omfattande. När jag gick ut på den stora terassen till vårt generöst tilltagna rum såg jag att förlängningen av huset var orenoverad och bestod av en taktlös ruin med bara de tjocka stenväggarna kvar. I sin charmighet hoppas jag att den kommer att få förbli som den är.

Till kvällen bjöds en toscansk middag och givetvis beställde vi in en flaska av gårdens vin. Vi valde ett på vinlistan med namnet Nèro. Till min förvåning såg jag att etiketten pryddes av en bild på ett antikt mynt! Att det dessutom var beskrivet som en

sestertie från Nero kunde jag förstå när jag läste "*Sesterzio on effige dell' imperatore Nerone del 65 D.*" Men där gick också gränsen för min obefintliga italienska. Jag ville givetvis inte förstöra middagen med att ställa frågor om etiketten och myntet, det fick vänta, i varje fall en liten stund ...

När grannbordet fick in ett annat av vingårdens viner såg jag att även dess etikett hade ett avbildat mynt. Nu kunde jag inte vänta med att stilla min nyfikenhet. Donatella kom förbi vårt bord och jag hejdade henne och ställde frågan. Jo, mynten hade hittats på ägorna och det visade sig inte vara de enda. Totalt hade man hittat 115 mynt av både brons och silver som spände från cirka 300 f.Kr. till 200 e.Kr. Inte nog med det, när man vid ett tillfälle höll på med schaktningsarbeten berättade Donatella att hon såg en ärggrön färgning i jordlagret och genast stoppade arbetet. Det som doldes i jorden, en hårmån från att demoleras, visade det sig vara en etruskisk statyett! Efter konservering uppenbarade sig en fantastisk välbevarad 64 cm hög statyett.

Vad tror ni fanns avbildat på nästa flaska vin som jag såg – jo, statyetten! Och på ytterligare en fanns en fibula som också hittats på ägorna!

Dagen därpå avslutades kvällen med en provning av gårdens viner. Stefano, Donatellas man, stod för provningen. Men innan vi satte oss till bords visade han oss runt på gården. Han berättade att huset hade utgjort en form av vaktpost i forna tider och tog oss först till ett litet kapell som var bland det allra första som re-

Vinranka på historisk mark som ger vin med numismatisk mersmak!

De två vinerna med mynt på etiketterna. Den ena har en text som förklarar att myntet är en *sestertie* med bild av kejsar Nero år 65 e.Kr. och att det hittats vid arbete på ett av vingårdens fält som benämns Vallisi.

Det andra avbildade myntet är från Titus som var romersk kejsare 79–81 e.Kr.

FOTO: FÖRFATTAREN.

noverades efter att de hade köpt gården. På detta sätt ville de hedra några av de tidigare ägarna vars kvarlevor fanns begravda i kapellet. Det var utänför detta, inom en radie på ungefär 150 meter, som flera av mynten hade hittats.

Vi vandrade vidare och fick veta att alldeles utanför passerar *Via Francigena*, den mer än tusen år gamla pilgrimsleden som sträcker sig från Canterbury till Rom och vidare sjövägen till det Heliga Landet och Jerusalem. I en av slutningarna till ledens hålväg berättade Stefano att han för många år sedan hittat en hålighet som han undersökte. Det han upptäckte när han grävde i slänten var en dörr som ledde in till en kammare! Den visade spår av att ha använts som vinlager från någon tidigare ägare, kanske på tidigt 1900-tal eller rent av tidigare. Slänten har vid något tillfälle under åren då gården

förfallit rasat ner och dolt dörren. Den fina kammaren undersöktes av experter som kunde konstatera att det handlade om en med stor skicklighet uthuggen etruskisk gravkammare! I dag tjänar den som ett perfekt tempererat lager för vingårdens spumante. En *spumante* som liksom champagne fått sin kolsyra genom efterjäsning i buteljerna.

Den av Stefano skickligt managerade vinprovningen kunde knappast bli bättre. Att med våra bästa vänner i en tusenårig miljö få njuta underbara viner med numismatiska och arkeologiska förtecken och dessutom att få avsluta den med en fantastisk *spumante* som fått mogna till perfektion i en etruskisk gravkammare, var oslagbart!

När jag skriver detta går mina tankar till Anders Frösell, känd av många som en av de främsta medeltidssamlare vi haft i landet. Han lär ha myntat

begreppet ”*Numismatik skall utövas i goda vänners lag, till god mat och god dryck*”.

Kanske skall jag importera ett par lådor från vingården för att avnjutas enligt detta motto!

Not

När vi besökte vingården i september 2022 fanns mynten och statyetten utställda i Rom, men beskedet var att de skulle föras till San Gimignano i december. Många av mynten hittades i samband med de arkeologiska utgrävningar som genomfördes efter att statyetten hittades.

Den hade begravts nära en kvadratisk stenmonolit, som måste ha tjänat som altare till en offerplats. Stenblocket visade tydliga tecken på att ha blivit utsatt för eld. Statyetten har fått namnet *Hinthial, l'Ombra di San Gimignano*. För den nyfikne finns bilder och mer information att finna om den på internet.

Runor på mynt präglade i Britannien

Av Lennart Castenhag

Runor är något vi förknippar med vikingatiden, men runorna är mycket äldre än så. De har sitt ursprung hos de folkstammar som höll till norr om romarriket för närmare tvåtusen år sedan. Romarna kallade dessa folkstammar *germaner* och det torde ha varit det latinska alfabetet som låg till grund för runorna. Bild 1.

Anledningen till att runorna uppstod var att germanerna ville nedteckna korta texter på främst träplattor. Det var just detta underlag som var anledningen till att runorna fick sin kantiga utformning, träfibrerna gjorde det svårt att rista horisontella linjer. Runor kunde också ristas i ben, med tiden även i sten. Runraderna fick dialektala skillnader, eftersom de anpassades till de olika folkstammarnas språkljud. Se här intill den äldre nordiska runraden i jämförelse med den anglo-frisiska runraden. Bild 2.

Germansk immigration i Britannien

Efter det att romarna hade lämnat Britannien år 410 uppstod brist på administratörer och soldater. Pikterna hade varit ett bekymmer för romarna under den tid de vistades i Britannien och försvarsmurar byggdes till skydd mot dem. Efter romarnas avtåg var det fritt fram för pikterna att härja söderut. Av den anledningen välkomnades inflyttningen av angler, saxare och jutar. Bild 3.

Friserna var ett handelsfolk som var bosatta utmed Nordsjöns kust och de hade täta kontakter med Britannien. Flera av dem blev också

1. De germanska folken uppfann runorna och det uppstod dialektala skillnader hos de olika folkstammarna.

stadigvarande bosatta på ön, vilket vi kan se av namnen på byarna i östra England. Vi kan ana att det var med friserna som runorna kom till Britannien.

Den språkliga förändringen i Britannien

Kulturen hos ursprungsbefolkningen i Britannien verkar endast ha påverkats marginellt av romarnas närvaro under åren 43–410. Exempelvis tycks inte latinet ha fått särskilt stort fäste hos folk i gemen. Det var hos präster och munkar som latinet levde kvar. I

övrigt var det keltiska dialekter som var folkets språk. Bild 4.

Med germanerna kom nya språkljud in i Britannien vilket ledde till att fornengelskan uppstod, och den hade vissa likheter med språken i Norden. De keltiska dialekterna dog inte ut helt. De kom att leva vidare i de västra delarna av ön.

Handeln över Nordsjön tar fart

Som nämnts tidigare var friserna ett handelsfolk som hade täta kontakter med Britannien. På 600-talet hade handeln över Nordsjön ökat i

2. Den anglo-frisiska runraden i jämförelse med den nordiska äldre nordiska runraden. Överst den 24-typiga äldre nordiska runraden (Futharken). Underst den anglo-frisiska runraden.

3. Germansk immigration till Britannien efter det att romarna hade lämnat ön år 410.

intensitet. För att hantera verksamheten insåg handelsmännen att det fanns behov av mynt. I det merovingiska Frankerriket präglades visserligen mynt men endast sporadiskt. Handelsmännen behövde stora mängder och de tog därför beslutet att ge ut egna mynt och man utgick från den merovingiska denieren i avseende på utformning, vikt och storlek. På så vis uppstod sceattamynten och de präglades på bägge sidor av Engelska kanalen.

Runor på sceattamynt

Sceattamynten var tämligen enkla i sin utformning. I vissa fall kunde runor präglas in på dem. I vidstående exempel kan vi urskilja myntmästarens namn med runor i frånsidans omskrift som i övrigt är tämligen förvirrad. Bild 5.

Runor på guldmynt (thrymsa)

Västromerska riket kollapsade under senare halvan av 400-talet. Därefter kom det romerska guldmyntet *tre-missis* att präglas av germanska folkstammar. Den brittiska motsvarigheten kom att kallas *thrymsa* och vikten av ett sådant mynt var cirka 1,5 gram. Ett annat namn för thrymsa är *goldshilling*.¹ Se Bild 6 av en thrymsa. I detta fall är guldhaltan låg och den kallas därför *Pale Gold Thrymsa*. Myntmästaren Pada har låtit prägla in sitt namn på frånsidan – med runor – snyggt och prydligt.

4. Britannien söder om floden Humber på 600-talet.

Ytterligare sceattamynt med runskrift

Se myntet på Bild 7 som har runor på åtsidan. Frånsidans omskrift är inte tydlig.

Æthelræd tillträdde som kung av Mercia år 675. Efter ett år invaderade han kungariket Kent. Bild 4. Han abdikerade år 704 för att bli munk och gick ur tiden år 709. På vidstående sceattamynt, som har daterats till omkring år 710, finns runor på frånsidan i två rader. Bild 8. Den undre runraden är vänd upp- och ned. Dessa två rader bildar tillsammans ett namn som kan tolkas Æthiliræd. Kan det vara kung Æthelræd av Mercia som avses, men sceattamynten var väl inte kungliga mynt? Antagligen lät handelsmännen prägla in kungens namn för att hedra honom. Han hade ju varit en from kung.

5. Sceatta präglad i Kent omkring år 670–675. Diam 11,5 mm. Vikt 0,99 g. Silver. Ref.: North 153, SCBC 773.

Åtsida: Mansporträtt vänt åt höger. Frånsida: Inom den inre pärlringen ett kors. I korsvinklarna finns ringar. Omskrift: Förvirrad runrad, men fyra av runorna kan translittereras till P A D A, vilket torde vara myntmästarens namn.

Translitterering av en del av runskriften.

6. Pale Gold Thrymsa präglad i Kent 675–680. Diam 12 mm. Vikt 1,31 g. Guld. Ref.: Abramson PaIIA, North 154.

Åtsida: Högervänt manshuvud med diadem, samt förvirrad omskrift av latinska bokstäver. Frånsida: Förvirrad omskrift av latinska bokstäver. Inom den inre pärlringen finns runor som kan translittereras till P A D A, vilket torde vara myntmästarens namn.

Här har vi åter ett mynt av denne myntmästare.

Translitterering av runskriften.

Beonna och Alberht I³ samregade i East Anglia under åren 749–760/765. Huruvida de hade kungavärdighet är osäkert. Deras namn dyker upp på sceatta-mynt vid mitten av 700-talet vilket är lite märkligt. Generellt sett var sceattamynten handelsmännens mynt. De var inte utfärdade av män med politisk makt, men här ser vi härskarnamn inpräglade på mynten. Kanske lät handelsmän-

7. Sceatta präglad i East Anglia omkring år 710–720. Diam 11 mm. Vikt 1,15 g. Silver. Ref.: Abramson 11.20, SCBC 813.

Åtsida: Ett mansporträtt vänt åt höger. Till höger om porträttet finns runor som kan translitteras till MPA. Eftersom runskriften är vänd upp och ned kan vi inte veta om det står MPA eller APM. *Frånsida:* Bokstäverna T och S ur latinska alfabetet inom en kvadrat. På ömse sidor om kvadraten finns förvirrad skrift med bokstäver ur det latinska alfabetet.

Translitterering av runskriften.

8. Sceatta präglad i östra Kent omkring år 710. Diam 12 mm. Vikt 1,13 g. Silver. Ref.: Abramson 92.10, EMC 2014.0238, SCBC 780.

Åtsida: bilden av ett piggsvin² vänt åt höger.

Frånsida: runrad som kan translitteras till ÆTHILIRÆD.

Translitterering av runskriften.

Den undre raden är upp- och nedvänt på myntet.

9. Sceatta präglad för Beonna i East Anglia omkring år 757–760/65. Diam 15 mm. Vikt 1,04 g. Silver. Ref.: North 430, SCBC 945, Abramson 113.10.

Åtsida: + BEONNA REX delvis med runor. *Frånsida:* +•E/F/E. myntmästare Efe.

Translitterering av runorna.

10. Sceatta präglad för Alberht I i East Anglia omkring år 757–760/65. Diam ca 15 mm. Vikt: 0,99 g. Silver. Ref.: SCBC 945c, Abramson 114.10.

Åtsida: + EÆLBER[T] med runor. *Frånsida:* TLÆLRED med runor vilket avser myntmästaren Tilræd.

Translitterering av runorna.

11. Penny från tidigt 790-tal, Æthelberht II av East Anglia, myntort Ipswich? Diam ca 20 mm. Vikt 1,22 g. Silver. Ref.: North 431, SCBC 946.

Åtsida: + EDILBERHT LUL. Lul är myntmästarens namn (Lul / Lulla). H och T i ligatur. Delvis runor i omskriften.

Translitterering av runorna.

döddes år 794 av kung Offa i samband med att denne annekterade East Anglia. Se *Bild 11* av en penny präglad för Æthelberht II. På myntets åtsida finns runor blandade med bokstäver ur det latinska alfabetet. Både kungens och myntmästarens namn finner vi på åtsidan. Sist i kungens namn finns H och T i ligatur. Dessa två tecken är sammanskrivna av utrymmesskäl.

Runskrift på vardagsföremål

Fornengelska runinskrifter förekom ännu på 900-talet. Det innebär att runinskrifter förekom länge parallellt med fornengelska texter upprättade med det latinska alfabetet.

The Malton Pin är en kopparskiva med förgylld framsida. *Bild 12*. Fyndet gjordes år 1999 i Malton i norra Yorkshire, Northumbria. På framsidan finns runor ur den anglofrisiska runraden, men frågan är om inskriften betyder något. Kanske är det bara en uppräkning av ett antal runor, eller är det kanske runmagi.

Första halvan av runraden är i alla fall identisk med inledningen av den anglofrisiska runraden.

GRAFIK: FÖRFATTAREN.

FOTO

BILD 5, 6, 7, 8, 9: CNGCOINS.COM.

BILD 10: BALDWIN'S OF ST JAMES.

BILD 11, 12: BRITISH MUSEUM.

nen prägla in sina regenters namn på mynten. Det kan också vara så att Beonna och Alberht I var handelsmän med betydande makt och i praktiken landets regenter.

Bild 9–10 visar två mynt utgivna för Beonna och Alberht. Mynten representerar övergångsfasen mellan sceatta och penny i East Anglia.

Runor på pennies

Offa var kung av Mercia under åren 757–796. Han introducerade myntet *penny* i Britannien omkring år 760. På denna hans första penny fanns ingen bild, bara bokstäver ur det latinska alfabetet. Senare lät Offa prägla in en porträttlik bild av sig själv på mynten.

Æthelberht II var kung av East Anglia från omkring år 779. Han

12. *The Malton Pin*. Diameter 39 mm.
Daterad till 775–825.

F N B F R K X I F F M
f u t h o r e g l a e e

Translitterering av runorna.

Noter

¹ Det skulle dröja till mitten av 1500-talet innan myntet shilling präglades i silver (1/20 pund).

² Att det skulle vara ett piggsvin som avbildas är en efterhandskonstruktion. Ursprungligen var det nog en stiliserad bild av ett manshuvud, men stiliseringen hade drivits för långt, och i folkmun blev det ”piggsvin”.

³ I äldre litteratur anses det ha varit tre herrar som samregerade: Beonna, Aethelberht och Albert. I dag är man av den uppfattningen att Aethelberht och Albert var samma person. Endast två herrar samregerade i East Anglia under åren 757–760/65.

13. Ännu i slutet av 800-talet bestod det område som skulle bli England av ett antal självständiga småriken.

Referenslitteratur

Abramson, T.: *Sceatta List*. 2012.

Castenhag, L.: *England till år 927. Något om historien, mynten och kulturen*. 2022.

Enoksen, L. M.: *Runor*. 1998.

North, J. J.: *English Hammered Coinage*. Volume 1. 1963.

Palm, R.: *Vikingarnas språk*. 2004.
SCBC = *Standard Catalogue of British Coins*. 2020. Utges av Spink i London. Katalogen uppdateras med några års mellanrum.

Enskilda artiklar

Castenhag, L.: Skandinaviens första mynt. Publicerad i antologin *Samlad Glädje* 2019, utgiven av Numismatiska klubben i Uppsala. 2019.

Danell, U.: Mynt eller personmedaljer från folkvandringstiden. 2015. <https://numismatik.se/2artiklar/Mynt-medaljer-runor/MMR.php>

Förkortningar

EMC = *Corpus of European Medieval Coin Finds*. Referenser till de enskilda objekten i myntdatabasen i Fitzwilliam Museum, Cambridge.

SCBI = *Sylloge of Coins of the British Isles*. Böcker som beskriver mynt från de brittiska öarna. Det finns många sådana ”syllogeböcker”, och varje boktitel har åsatts ett unikt nummer ur en löpande nummerserie. På så vis är det lätt hålla reda på dessa faktaböcker. *The British Academy* ansvarar för nummerserien.

NUMISMATISKA FÖRENINGAR I SNF

Alingsås Numismatiska Förening
Edshultsvägen 20
441 96 Alingsås

Falu-Borlänge Myntklubb
www.fb-myntklubb.se

Göteborgs Numismatiska Förening
www.gnfinfo.se

Kalmar Myntklubb
www.kalmarmyntklubb.se

Katrineholm Flen Vingåker Myntklubb
www.kfvmynt.se

Myntklubben Skilling Banco
www.mksb.se

Nola Myntklubb, Örnköldsvik
www.infoom.se/nolamyntklubb

Norrköpings Myntklubb
www.norrkopingsmyntklubb.se

Numismatiska Föreningen i Hässleholm
www.myntforeningen.se

Numismatiska klubben i Uppsala
www.nku.nu

Nässjö myntklubb
n.mynt.se

Samlarklubben Numis
www.numisskelleftea.se

Sigtuna Myntklubb
www.sigtunamyntklubb.dinstudio.se

Stockholms Myntklubb
www.stockholmsmyntklubb.se

Strängnäs Myntklubb
Utsiktsvägen 36
645 42 Strängnäs

Svenska Pollettföreningen
www.pollett.se

Sävsjö Myntklubb
Parallellgatan 19
576 33 Sävsjö

Södra Dalarnas Myntklubb
medlem.spray.se/sdmyntklubb

Vetlanda Numismatiska Förening
Ölandsgatan 7
574 37 Vetlanda

Villstadortens Myntklubb
Hedvägen 4
314 33 Hyltebruk

Westerbergslagens Myntklubb
Flatenbergsvägen 4
777 34 Smedjebacken

*Vill er lokala myntklubb bli medlem?
Endast 200 kr i medlemsavgift.
Ändringar och tillägg?
Kontakta: info@numismatik.se*

MINNESMEDALJ ÖVER KUNGLIGA MYNTKABINETTETS SAMLINGAR

FOTO: HELENA BONNEVIER, STATENS HISTORISKA MUSEER.

UNDER ÅRET 2022 har 450-årsjubileet av Kungliga myntkabinettets samlingar uppmärksammats på olika sätt och firandet kulminerade i samband med Myntets dag den 24 september.

Grunden till Kungliga myntkabinettets samlingar lades 1572 genom att Johan III började samla in gamla svenska mynt. Syftet var att bevisa att Sverige var först med att använda tre kronor i riksvapnet och därmed hade större rätt till symbolen i riksvapnet än Danmark. Denna myntsamling blev starten för Kungliga myntkabinettet, som därmed är en av Sveriges äldsta museisamlingar.

Till minne av året har en jubileumsmedalj tagits fram. Den har utformats av den i sammanhanget välkände konstnären Ernst Nordin som formgivit våra nuvarande svenska mynt och har lång erfarenhet av mynt- och medaljformgivning. I uppdragsbeskrivningen till honom önskade museet att motivet skulle ta utgångspunkt i samlingarnas ursprung kopplat till tre kronor-striden, jubileumsåret och som konstnärlig inspiration till motivet knyta samman historia, samtid och framtid.

Ernst Nordins tolkning, som omedelbart tilltalade museet, var att på medaljens åtsida avbilda en liten planta med tre kronor över, året 1572 och texten Kungliga myntkabinettet. Det symboliserar samlingarnas början. På fransidan har plantan

Mynt- och medaljkonstnären Ernst Nordin.

FOTO: JENS MOHR, STATENS HISTORISKA MUSEER.

vuxit upp till en ståtlig och livskraftig penningört, omgiven av året 2022 och texten Ekonomiska museet.

Medaljen är präglad i finsilver (999/1000) av Svenska Medalj AB, har diametern 40 millimeter och tjockleken 3 millimeter. Vikten är 34 gram och upplagan 75 exemplar.

Medaljens motiv återfinns också på en nyckelring gjord i oxiderad mässing. Den har något mindre diameter, 31 millimeter, och är utan året 2022. Upplagan är 500 exemplar.

Ny stamp för myntprägling på Ekonomiska museet - Kungliga myntkabinettet

Myntslagning är sedan ett par decennier en uppskattad pedagogisk aktivitet på Ekonomiska museet - Kungliga myntkabinettet.

Ett alldeles särskilt myntpräglings-tillfälle var den 11 juni 1997 då museet öppnade på Slottsbacken. Till detta tillfälle hade stampar tagits fram för en "flyttningsörtug" av Sten Johnson och Bengt Månsson. Då kung Carl

FOTO: GUNNAR ALLARD.

XVI Gustaf invigde museet präglade han ett mynt vars förlaga var en örtug från 1478. Detta årtal hade ersatts av 1997 och en annan inskrift (SNT 1997:5 s. 126).

För andra mer allmänna ändamål har även andra stamper producerats av Gunnar Allard. På Slottsbacken slogs ofta mynt vid exempelvis skollovsaktiviteter. Då användes två olika åtsidestampar. För den ena hämtades inspirationen till motivet från den äldsta svenska myntningen i Sigtuna under Olof Skötkonung, och för den andra tre kronors-motivet på Sten Sture den äldres örtugar. På fransidan var motivet byggnaden på Slottsbacken 6 omgiven av texten Kungl. Myntkabinetet (SNT 2008:7 s. 192).

De två åtsidestamparna med motiven från Olof och Sten Sture är fortfarande i bruk. Med anledning av museets flytt från Slottsbacken till Narvavägen behövdes emellertid ett nytt motiv till fransidestampen. Frågan gick åter till Gunnar Allard om han kunde hjälpa museet med att ta fram en ny stamp.

Motivet på den nya fransidestampen är en fantasiprodukt med utgångspunkt från Erik XIV:s ½-öre med ett krönt E. Årtalssiffrorna på sidorna om bokstaven har ersatts med två mindre kronor för att anknyta till trekronorsvapnet. Omskriften på originalmynten är ERICVS.14.D.G.REX.SVECIE och har ersatts med EKONOMISKA MUSEET.

I samband med Myntets dag den 24 september invigdes den nya stampen och omkring 200 mynt slogs. Mynttämnena är av tenn.

Cecilia von Heijne

Red.: Frida Ehrsten, Petteri Järvi, Tuukka Talvio: **Medeltida silvermynt. Myntning på Åbo slott.**

Utgiven i samarbete mellan Svenska Numismatiska Föreningen och Numismatiska föreningen i Finland. 2022. 270 sidor. Illustrerad. Text på svenska och finska. ISBN 978-951-595-222-6. ISSN 1797-9633.

Ordinarie pris 350 SEK. Medlemspris 250 SEK.

INC CIN International Numismatic Council

Compte Rendu 68/2021.

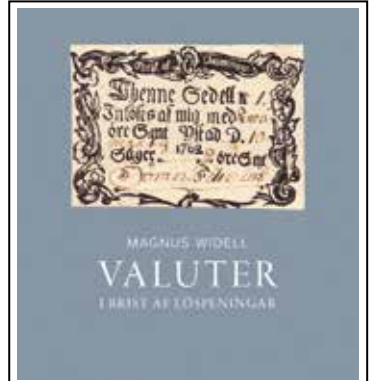
Special issue on the occasion of the XVIth International Numismatic Congress in Warsaw, prepared under the direction of Borys Paszkiewicz.

158 sidor. Ill. ISSN 1562-6377

BÖCKER TILL JUL

Se hemsidan vad
Svenska Numismatiska
Föreningens
bokbutik
erbjuder till försäljning:

www.numismatik.se

NY SEDELBOK

**Valuter – i brist af löspeningar
av Magnus Widell**

Detta är boken om
de privata sedlar under 1760-talet
som kallades valuter.

96 sidor, rikt illustrerad,
pris 200 kr + porto.

Beställes från
mwforlag@gmail.com
eller

M. Widell, Bagareg. 56, 56633 Habo

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

Nr 4, Oktober 2022

Den norske Lund-utmyntningen
Lund i Skåne eller Lunde i Norge?
Diskusjonen om det norske Lund.

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08 - 662 62 61

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNAR

Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur

www.nordlindsmynt.se

Eckhart Pick: Die Münzprägung der schwedischen Besatzung in Mainz 1631 bis 1636 unter der Familie Ayrer (Ey(e)rer) und Benedikt Stephani (Steffen) i: Geld und Wirtschaft im Südwesten. Festschrift zum hundertjährigen Bestehen der Numismatischen Gesellschaft Mainz-Wiesbaden von 1921 e. V. Regensatuf 2021, s. 239–257.

HUVUDDALEN AV FORSKNINGEN kring de svenska besittningsmynten som präglades under det trettioåriga kriget i Tyskland har utförts och fortsätter att utföras av tyska numismatiker. Från svensk horisont är det därför nödvändigt att hålla sig uppdaterad om vad som publiceras, vilket ofta görs i artiklar och festskrifter som kan vara svåra att uppmärksamma. Av denna anledning är det av intresse att recensera en artikel i en festskrift som utkom häromåret, vilken handlar om den svenska myntningen i Mainz under åren 1631–1635.

I efterdyningarna av det segerrika slaget vid Breitenfeld intog Gustav II Adolfs armé staden Mainz den 13/23 december 1631 (enligt den gamla respektive den nya stilen; i de båda kalenderarna skilde det 10 dagar). Dagen efter anlände kungen själv och under de sista dagarna av året hann stadens myntverk med att prägla några sällsynta 2- och 1-dukater med Gustav Adolfs bild *en face*. Stamparna till dessa har tidigare förmodats vara graverade av den skicklige Lorenz Schilling (cirka 1575–1637), men man har under senare tid lagt märke till att de signerats HA i ligatur på porträttets avskärning. De har med andra ord graverats av Hans Jakob Ayrer (Eyrer), son till myntmästaren i Mainz vid denna tid, Daniel Ayrer.

Faderns myntmästarmärke var antingen AD i ligatur eller det alkemiska tecknet för kvicksilver (*mer-*

kurium). Det sistnämnda tecknet har Daniel Ayrer begagnat sig av på präglingarna från svensktiden, vilket tidigare har orsakat förvirring i boscillnaden mellan mynten från Mainz och Erfurt. Myntmästarmärket på de senare är dock de dubbla tecknen för svavel och kvicksilver, vilka står för myntmästaren i Erfurt Johann Schneider, kallad *Weissmantel*. Senare forskning av Gerd Behr och Hans-Jürgen Ulonska har klargjort dessa förhållanden, vilket resulterat i att vissa präglingar som tidigare attribuerats till Erfurt numera hänförs till Mainz (se Ulonskas sammanfattningar i SNT 1992:1 och 1992:6).

Såsom Daniel Ayrsers första präglingar för svenskarna – förutom de ovan nämnda dukaterna – nämner Pick guld- och silvermynten med A DOMINO etc på framsidan (Pick anser att det är åtsidan). Han nämner att de bär årtalet 1631 och att de har antingen präglats före årets slut eller i början av 1632 och således fördate-rats. Pick missförstår dock den långa inskriften på åtsidan; den förhållig Gustav Adolfs seger vid Breitenfeld DIE VII SEPT ANNO MDCXXXI. Årtalet syftar således inte på myntens präg-lingsår, utan anger dagen för slaget. Guldmynten som slagits med dessa stampar (till 10 dukaters vikt) före-kommer ytterst sparsamt, medan talarerna i silver är vanliga och följakt-ligen präglats i stora mängder, vilket troligtvis skedde i början av 1632; Daniel Ayrer avled nämligen den 20 april samma år.

Han efterträddes av sin son Hans Jakob på posten som myntmästare i Mainz. Under 1632 präglades huvudsakligen (se nedan) för den svenska regeringen, vilket myntens inskrifter vittnar om: MONETA NOVA – REGIS SVECIAE, konungen av Sveriges nya mynt. Mainz blev nämligen en stödjepunkt för de svenska erövringarna i Sydtykland och i mars 1632 utnämndes Axel Oxenstierna till generalguvernör över de rhenska och

frankiska kretsarna samt legat över arméerna. Som sådan kom han att flytta sin huvudsakliga uppehållsort från Elbing till Mainz. Redan under januari 1632 mötte han Gustav Adolf i staden, där även drottning Maria Eleonora kom att vistas till och med slutet av juli samma år. Svenskarnas myntprägling i Mainz skall således ses mot denna bakgrund; den fyllde ett behov vid ockupationsmaktens representation och belöningar.

Hans Jakob Ayrer slog efter faderns död en serie vackra guld- och silvermynt med Gustav II Adolfs profilbild eller – på en del av guldmynten – en mindre lyckad bild i helfigur. Eftersom Ayrsers bouppteckning efter hans död bland annat upptar punsar med kungens bild, kan vi på goda grunder anta att det var myntmästaren själv som tillverkade stamparna. De försågs med hans myntmästarmärke, HA eller HE i ligatur; han begagnade sig tydligt också av namnformen Eyrer. Punsarna med Gustav Adolfs porträtt har utförts i olika storlekar med identiska bilder, vilket framgår av en närmare granskning av de bevarade mynten.

Trots omnämmandet av punsarna i Ayrsers bouppteckning så anser

Pick att stamparna till dessa vackra mynt kan ha graverats av den ovan nämnde Lorenz Schilling. Punsarna i dödsboet avfärdar Pick med kommentaren att de inte övertygar, eftersom man inte kan jämföra deras "karaktäristika" med de bevarade mynten. Vidare så underkänner han källvärdet av denna information, men Pick har uppenbarligen förbisett notisen hos W.K. Zülch: *Frankfurter Künstler 1223–1700*, 1935, s. 513.

De ytterst sällsynta silvermynten är slagna i kreuzervalörer; i den kurmainziska rikskretsen räknade man nämligen i gulden ($\frac{2}{3}$ taler) och i kreuzer: 1 (reichs)taler = 90 kreuzer; 1 gulden = 60 kreuzer; 4 kreuzer = 1 batzen samt 1 kreuzer = 4 pfennige eller 8 heller.

Pick fäster dock uppmärksamheten på att ytterligare en silvermyntning har ägt rum i staden under svensktiden, nämligen halbbatzen eller 2-kreuzer. De präglades med gemensamt utseende sedan 1623 också för Hessen-Darmstadt, Nassau-Saarbrücken och Frankfurt am Main. Rådet i Frankfurt vände sig såväl till rikskanslern Axel Oxenstierna som den svenska regeringen i två brev av den 15 mars 1633 med en vädjan om att förbjuda präglingen av halbbatzen som pågick i Mainz i stora mängder.

I ett memorial från år 1632, upprättat av regeringen i Mainz, sågs också att stadens myntmästare ertappats med att "präglade falska mynt med främmande stampar". Vederbörande hade dömts till ansenliga böter för sitt tilltag. Uppenbarligen hade myntmästaren suspenderats i samband med detta, eftersom man höll det för nödvändigt att igångsätta myntet igen (se H. D. Müller: *Der schwedische Staat in Mainz 1631–1636*, 1979 s. 148). 1632 års halbbatzen är försedd med merkuriusstaven, som ju var Daniel Ayrsers myntmästarmärke (Joseph & Fellner: *Die Münzen von Frankfurt am Main*, 1896, nr 404). Därutöver har tydligen sonen Hans

Jakob slagit halbbatzen, kanske med faderns eller andras märken. De skall dock betraktas som stadens präglingar, inte såsom utförda i svenska regeringens namn. Pick gör dock inget försök att närmare identifiera vilka av varianterna som slagits under svensktiden.

I sin förteckning över svenskläringarna tar Pick även upp valören 1 pfennig, vilken också slogs i samarbete med de ovan nämnda mynt-orterna. I litteraturen anges sådana så kallade Schlüsselpfennige såsom slagna åtminstone fram till 1630, men det föreligger inga dokumentariska eller andra belägg för att de även präglats under åren 1632–1635 i Mainz. Pick verkar för övrigt inte acceptera Ulonskas omattribuering av de ensidiga 8-hellermynten (SB 17) till Fürth, eftersom han tar upp dem i sin lista över Mainzpräglingar.

Pick vill förlägga ytterligare ett par utgåvor till Mainz och svensktiden där. Han argumenterar för att vissa dukater från åren 1633 och 1634, vilka tidigare hänförs till Erfurt, skall vara präglade i staden. Argumenten för en omattribuering är dock föga övertygande. Tydligt har Pick för-

bisett Gerd Behrs viktiga studie av myntserien ifråga, publicerad i *Numismatische Hefte* 45 (Gera 1989). I så fall hade han kunnat konstatera att de båda mynttyperna genom stampkopplingar fortfarande måste hänföras till Erfurt.

Vid årsskiftet 1635/36 gick staden Mainz förlorad för svenskarna, men innan dess utsågs den 7 mars Benedikt Steffen (Mm BS) till myntmästare. De enda mynt som Steffen hann slå för svenskarna var några ytterst sällsynta 2- och 1-dukater med den unga drottning Kristinas framvända porträtt.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att Picks genomgång av svenskarnas myntning grundar sig på författarens mångåriga studium i ämnet. Han redogör både för den historiska bakgrunden och för familjen Ayrsers verksamhet i såväl Frankfurt am Main som Mainz innan svenskarnas intåg. Som översikt är Picks artikel således helt klart läsvärd, men vissa av hans slutsatser om attribueringar och dateringar bör ses med kritiska ögon.

Bengt Hemmingsson

Svenska Numismatiska Föreningens hemsida www.numismatik.se

Hemsidan handhas av SNF:s webbansvarige Lennart Castenhag. Här finns nyheter såsom litteraturtips, föreningens kommande aktiviteter, Myntkontakt/SNT sedan 1972 i pdf-format: numismatik.se/2publikationer/

SNT:s författar- och artikelregister:
numismatik.se/2publikationer/SNT_register_till_2022.pdf

Numismatiska artiklar utöver dem som publiceras i SNT. Se också exemplen på falska mynt: numismatik.se/2falska/

Hemsidan uppdateras regelbundet.

Tillsammans kompletterar hemsidan och SNT varandra.

e-post: webmaster@numismatik.se

PENGAR I FOLKMUN

År 1991 kom våra första 10-kronorsmynt ut i cirkulation. De ersatte sedeln i samma valör och fick smeknamnet guldta.

Det är dock endast färgen som kan förknippas med ordet guld.

Metallen är en legering av koppar, aluminium, zink och tenn.

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND, KMK.

Allt är inte guld som glimmar

UTTRYCKET SOM BLIVIT ett ordspråk är närmast hämtat ur William Shakespeares komedi Köpmannen i Venedig – "all that glisters is not gold" – från slutet av 1500-talet. Innebörden är att allt som i förstone verkar så tilltalande inte är det i verkligheten. Dock är Shakespeare inte upphovsmannen. Han ska ha använt ett äldre talesätt.

Guld är ett allmänt använt uttryck för pengar. I folkligt bildspråk är ordet en symbol för penningens makt och glans. Och rikedom.

Våra första reguljära mynt i guld utgavs som en ungersk gyllen under Erik XIV år 1568 med en finvikt av 4,21 gram och guldhalt 979/1000 – som en ungersk gyllen, därav namnet.

Våra sista reguljära guldmynt utgavs i valörerna 20, 10 och 5 kronor under Oscar II åren 1873–1902 samt under Gustav V i valörerna 20 och 5 kronor åren 1925 respektive 1920.

Guldta blev den folkliga benämningen på vårt reguljära 10-kronorsmynt i gulmetall som ersatte sedeln i samma valör från 1991 och ännu är i bruk.

MGL

FRÅGESPALT

Minnesmedalj med inskrifter:

BALLONGYNGEN / F. SCE. SS.

MINNESMEDALJ FRÅN UTSTÄLLNINGEN / V. CHRISTESEN.

(Vilhelm Christesen 1822–1899).

Mässing. Diameter 24 mm.

FOTO: PREBEN NIELSEN.

Var var utställningen?

Et spørgsmål, mon SNT's læsere kan hjælpe med, i hvilken by den nævnte udstilling har fundet sted?

preben.nielsen@youmail.dk

NÄTNYTT

Statens historiska museers samlingar

Myndigheten SHM:s samlingar (där Ekonomiska museet – Kungliga myntkabinettet ingår) har en ny samlingsdatabas. All information i databasen är fri att ladda ner och använda. Se här:

<https://samlingar.shm.se>

AUKTIONER & MÄSSOR

- 5/12 **Frimärkshuset**,
myntauktion, Stockholm
- 2023
- 28/1 **Sigtuna Myntklubb**,
Sigtunamässan, Märsta
- 15/4 **FriMynt 2023**,
Teknikhallen, Helsingborg
- 29/4 **Misab**, kvalitetsauktion
42, Stockholm
- 13/5 **Myntkompaniet**,
myntauktion, Stockholm

Se mer här:
ingemars.se/agenda

PRESSKLIPP 1891

Oskarshamnsbanken

All invexling af den forna Oskarshamnsbankens* sedlar, hvilken bank, som bekant sammansmält med Smålandsbanken, har upphört, sedan preskriptionstiden utgick den 29 sistlidne november.

Notis i okänd tidning
den 7 december 1891

* Oskarshamns enskilda bank existerade från 1877 till 1889. Då gick verksamheten upp i Smålands enskilda bank, Jönköping, som grundats 1837. Red.

HOLMASTO MYNTHANDEL

MYNT, SEDLAR, MEDALJER,
MILITARIA M.M.

Vårens auktioner
se: www.holmasto.com

Alexandersgatan 50
00100 Helsingfors, Finland
+358 9 666 500

holmasto@holmasto.com
www.holmasto.com

Myntdepån från Masku i Egentliga Finland.

FOTO: LIISA KUNNAS-PUSA/FINLANDS NATIONALMUSEUM.

En intressant afton om våra myntfynd i öster

ONSDAGEN DEN 12 OKTOBER gästades Svenska Numismatiska Föreningen av Frida Ehrnsten, Lahtis i Finland, som för dess församlade medlemmar höll ett mycket intressant föredrag. Ehrnsten är arkeolog och numismatiker samt intendent vid och föreståndare för de numismatiska samlingarna i Nationalmuseum, Helsingfors.

Rubriken för kvällens föredrag var *Medeltida myntskatter i Finland*. Utgångspunkten är Fridas egen doktorsavhandling *Pengar för gemene man? Det medeltida myntbruket i Finland* (2019).

De finska myntfynden av medeltida ursprung skiljer sig väsentligt från de svenska. Dels är de bland annat avsevärt färre till antalet (omkring 15 000 mynt finns i fyndregistren, depå- och lösfynd sammanräknade), dels är deras sammansättning annorlunda. Från väster kom, redan åtminstone från så tidigt som på 1200-talet, de fastlandssvenska och gotländska präglingarna att vinna inträde i den, vid den tiden, begränsade myntcirkulationen. Detta återspeglas mycket tydligt i fyndstatistiken; fynd daterade 1270–1363 återfinns nästan uteslutande i väster, på Åland och i Åbo-trakten.

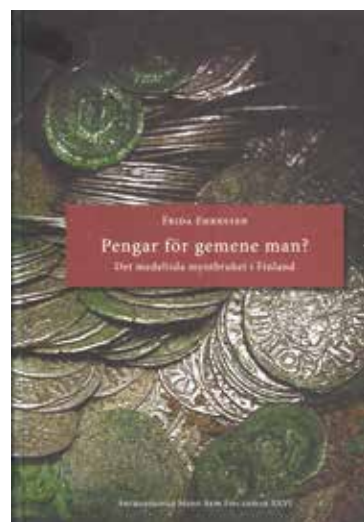
Det är uppenbart att de krigiska förvecklingarna under senmedeltiden bidrog till de betydande depåfynden som tillkom i öster. Karelen, som då var svenskt territorium, uppvisar stora mängder nedlagda mynt från perioden 1370–1470. De baltiska präglingarna är helt dominerande. Från denna tidsperiod är även större fynd kända från Österbotten.

Den sista perioden, 1470–1560, är fynden som störst i öster, med Viborg som stödjepunkt. Tiden utmärks även av en större spridning över hela Finland. Myntens ursprung är i huvudsak Sverige, Livland, Danmark och Ryssland. Präglingar från Åbo är anmärkningsvärt sällsynta i de finska fynden, de förekommer enbart i enstaka exemplar och främst i Åbotrakten.

Anledningarna till att mynt deponerades/gömdes undan är flera än enbart krigiska, även om just den anledningen är den dominerande. Ekonomin var på vissa håll så underutvecklad att behovet av mynt var så litet att de i stället lades undan, ibland kanske i väntan på stigande värde. Bland de tidigare fynden märks även rituella fynd eller offergåvor.

Förutom om grunddragen i de finska myntfynden gjorde Frida även intressanta fördjupningar kring enskilda fynd av speciellt intresse, till exempel depåerna från Lemböte kapell och Masku, vilken senare är intressant därför att mynten hittades i en koskälla, Finlands äldsta sådan för övrigt!

Dan Carlberg

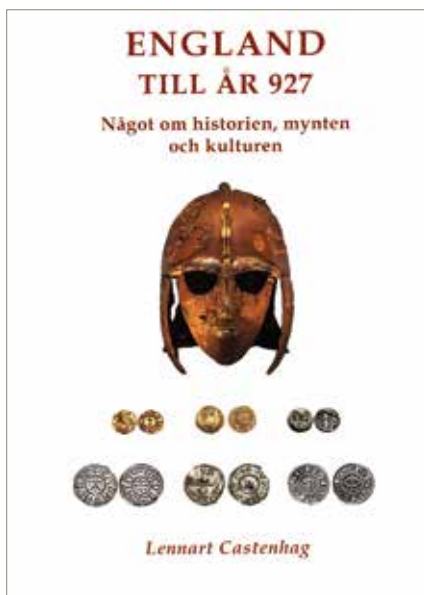
ENGLAND TILL ÅR 927

Något om historien, mynten och kulturen

Av Lennart Castenhag

Här finns berättelsen om hur mängden av anglosaxiska småriken undan för undan blev ett enat England under Æthelstan I år 927 - trots skandinaviska invasionsförsök. Vi får också ta del av hur kulturen i Britannien högst påtagligt sammanlänkades med vårt hörn av världen under en tid då Sverige ännu inte fanns.

Svenska Numismatiska
Föreningen. Monografier. 2022.
Inbunden. 188 sidor.
Rikt illustrerad.
ISBN 978-91-979427-4-4.

Många kulturelement från tidig anglosaxisk tid är aktuella än i dag, som Beowulfkvädet och myten om kung Arthur, bara för att nämna några.

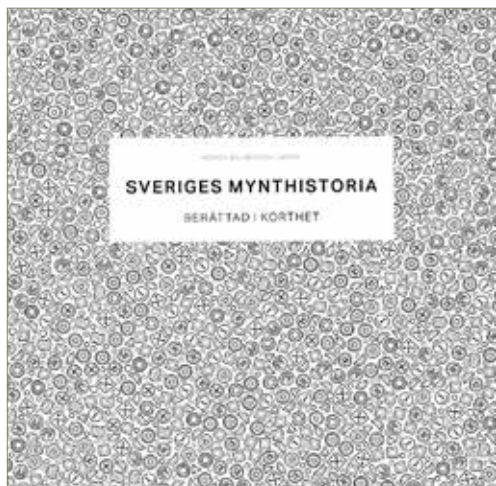
Intressant är att myntet penny introducerades omkring år 760. Penny skulle komma att ligga till grund för Sveriges första mynt omkring år 995.

*Pris för medlemmar 250 SEK
Ordinarie pris 350 SEK
+ ev. porto
info@numismatik.se*

SVERIGES MYNTHISTORIA

Berättad i korthet

Av Monica Golabiewski Lannby

Skriften ger en sammanfattning av svensk mynthistoria. Den riktar sig till allmänt historieintresserade men också till samlare som vill få en överblick i ämnet numismatik.

Mynt och sedlar är så mycket mer än bara betalningsmedel. Här beskrivs också deras ekonomiska, konstnärliga och kulturella långa historia i korta drag.

Svenska Numismatiska Föreningen.
Smärre skrifter, 14. 2022. Mjukband.
48 sidor. Rikt illustrerad. ISSN 0282-4396.
*Pris för medlemmar 100 SEK
Ordinarie pris 150 SEK + ev. porto
info@numismatik.se*

MEDLEMSAVGIFTEN FÖR ÅR 2023 KAN BETALAS IN REDAN NU

ÅRSAVGIFTEN FÖR MEDLEMSKAP i Svenska Numismatiska Föreningen är fortsatt endast 200 SEK per kalenderår för boende i Sverige. I medlemskapet ingår åtta nummer av Svensk Numismatisk Tidskrift. Juniorer upp till 20 år betalar 100 SEK per år. Medlemmar bosatta utanför Sverige betalar 375 SEK. Vill ni dessutom ha Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad (fyra nummer per år), lägg till 300 SEK.

Enbart prenumeration på Svensk Numismatisk Tidskrift kostar 250 SEK/år.

Årsavgiften kan sättas in på SNF:s plusgiro 150007-3 eller bankgiro 219-0502. Ange namn och att betalningen gäller 2023.

SNF:s kansli

Skarabé Mynt & Guld AB

köper och säljer
MYNT, SEDLAR
och MEDALJER
Föremål från antiken

Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 - 135 088
skarabe@telia.com - www.skarabe.eu
Öppet: Vardagar 10-18

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Vuxen 200 SEK/år
Junior 100 SEK/år
Utomlands boende 375 SEK/år

Plusgiro 15 0007-3
Bankgiro 219-0502

info@numismatik.se

MYNTBUTIKEN I SVERIGE AB

Kyttingevägen 15
181 31 Lidingö

Tidsbokning: 08-684 392 00

KÖPER MYNT - MEDALJER
HEMBESÖK STOCKHOLM

Se exempel på inköpspriser:
www.myntbutiken.se

Strandbergs Mynthandel & Aktiesamlaren AB

Värderar, köper och säljer
mynt, ordnar, medaljer, aktiebrev,
sedlar, äldre handlingar m.m.

www.strandbergsmynt.se
info@aktiesamlaren.se

Hantverkargatan 36
112 21 Stockholm
Tel. 08 - 611 01 10

RADANNONSER

SNF-medlemmar erbjuds
gratis annons i SNT med högst
tre rader att köpa, sälja eller byta
samlarobjekt.

Kontakta:
info@numismatik

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmarken

Öppettider:
Vardagar 10.00 - 18.00
Hantverkargatan 8
112 21 Stockholm
Tel. 08 - 411 50 81
kontakt@selinsmynthandel.se

SVERIGES MYNTHANDELS FÖRENING

är sedan 1973 en etablerad sammanslutning av för närvarande 22 mynthandlare. Föreningens syfte är att samordna strävanden och idéer angående mynthandels utveckling, uppmuntra vetenskaplig forskning och sprida kännedom om numismatik, samt att skapa varaktiga och vänskapliga förhållanden svenska mynthandlare emellan. Medlemmarna förbinder sig att ej saluföra förfalskade objekt i enlighet med Svenska Numismatiska Föreningens upprop.

BESO UR & ANTIK AB

Bertil Svensson
Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031-139484
besour@telia.com
www.besour.se

CEDERHOLMS MYNTHANDEL

Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. 076-8344684
cederholmsmynthandel@gmail.com

ROBERTO DELZANNO MYNTHANDEL

Villa Långbro - Stockholm
Tel. 0708-865008
roberto@delzanno.se
www.delzanno.se

HAMRIN & SVAHN MYNT AB

Sjöberg 1
147 91 Grödinge
Tel. 08-7326686, 070-2126455
christian.hamrin@telia.com

JOAKIMS MYNT & SEDLAR

Linnégatan 52
413 08 Göteborg
www.joakimsmyntochsedlar.se

KARLSKRONA MYNTHANDEL AB

Hantverkaregatan 37
371 35 Karlskrona
Tel. 0455-81373
lennart@mynt.nu
www.mynt.nu

RUNE LARSSON MYNTHANDEL

Stora Brogatan 14 / Box 98
501 13 Borås
Tel. 033-410315

LUNDS MYNTHANDEL

Klostergatan 5
222 22 Lund
Tel. 046-144369
butiken@lundsmynthandel.se

J. MELIN MYNT

Koltrastvägen 23
373 32 Nätraby
melinmynt@hotmail.com

MITQALCOINS

Klas Johnsson
Box 5078
141 05 Kungens kurva
info@mitqalcoins.se
Tel. 070-6101073

MYNTHANDEL SB NUMISMATICS

S. Bilis, Östermalmstorg
Box 5143
10243 Stockholm
info@mynthandel.com
www.mynthandel.com

NILSSONS MYNTHANDEL AB

Box 12
896 21 Husum
Tel. 076-1132207
nilssonsmynthandel@hotmail.com

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46 / Box 5132
10243 Stockholm
Tel. 08-6626261
info@nordlindsmynt.se
www.nordlindsmynt.se

NUMIKON / TICALEN MYNTHANDEL

Stefan Jonasson / Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. 073-9540868
ticalen@gmail.com

PECUNIA MM HB

Östra Mårtensgatan 19
223 61 Lund
Tel. 0705-252519
mattsson.g@telia.com

J. PEDERSEN MYNTHANDEL

Norra Strandgatan 30 / Box 1320
251 13 Helsingborg
Tel. / fax 042-122528
pedersen.mynt@telia.com
www.jpetersen.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Hantverkargatan 8 / Box 16390
112 21 Stockholm
Tel. 08-4115081
www.selinsmynthandel.se

SKARABÉ MYNT & GULD AB

Drottninggatan 10
411 14 Göteborg
Tel. / fax 031-135088
skarabe@telia.com
www.skarabe.eu

STENENG AB

Peter Sten
Industrigatan 6
335 73 Hillerstorp
petersten@icloud.com
Tel. 070-5222036

SVENSK MYNTHANDEL

Mikael Kindahl
Badstugatan 24, Bredablick
691 32 Karlskoga
svenskmynthandel@hotmail.com
www.svenskmynthandel.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

Gamla Brogatan 36
111 20 Stockholm
Tel. 08-4110807
www.hwmynt.se

AB WIJK ANTIK

Flisvägen 5
743 94 Skyttorp
Tel. 070-3680807
info@wijk.se

www.smf.com.se

MYNTAUKTION

Stockholm lördag 13 maj 2023

Nu söker vi inlämningar till vårens stora
sals- och online live-auktion.

Bättre mynt och hela samlingar mottages löpande,
så att just dina objekt kan marknadsföras mer.

Objekt (inkl. köparprovision) som såldes på vår stora myntauktion 12 november:

Augsburg
1 dukat 1634
193 000:-

Riga
1 dukat 1648
75 000:-

Kröningsmedalj i guld 1675
278 000:-

1 riksdaler 1741
36 000:-

Finland
10 markkaa 1905
37 000:-

Tyska Östafrika
15 rupier 1916
56 000:-

Vi har kunder över hela världen och därmed mycket goda möjligheter att sälja just dina objekt.
Kontakta oss för en förutsättningslös diskussion!
Välkommen in med dina objekt!

MYNTKOMPANIET

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17

E-post: coins@myntkompaniet.se

www.philea.se

MYNTAUKTIONER

I SVERIGE AB

VÄLBETALT!

Tre objekt sålda på kvalitetsauktion 41 (oktober 2022):

STOCKHOLM. Dukat 1662.

Såld för 440.000 kronor.

STOCKHOLM. Dukat 1718.

Såld för 140.000 kronor.

STOCKHOLM. Dukat 1728.

Såld för 165.000 kronor.

(Till dessa priser kommer vår
branschläga köparprovision)

INLÄMNING TILL VÅRENS KVALITETSAUKTION

Kvalitetsauktion 41, som avhölls i oktober, visade en oförändrat stark eller stigande prisbild på numismatiska objekt. Just nu söker våra köpstarka kunder främst dukater och riksdalermynnt från 15–1800-talen samt kronmynt i höga kvaliteter från slutet av 1800-talet. För alla övriga mynt, sedlar och medaljer har vi också god avsättning till historiskt sett mycket höga priser. Våra förmånliga villkor i kombination med en stark marknad - ett utmärkt tillfälle för Dig som går i säljtankar att fatta ett klokt beslut. Kontakta Dan Carlberg för en mera ingående diskussion kring Dina objekt, dan.carlberg@myntauktioner.se.

Tack, för ett fint år!

Vi önskar alla våra kunder och kollegor

God Jul & Gott Nytt År

